

s528g

*Fragments of history of the Leturaba's Molelane*  
*tribes.* K34/77  
 H.N. Sethosa

1. 00-1b "Tendavha te gho lwa ghe Bandu."

Vha gha Mbahlêlê ghe bva fanêlê gho lwa na ba gha Mathabatha go ba ba Molelane gho ba bva gha Nemavholô, Nyanga e ta laêla Nkgosi ghere; madoda ke munga a selende a fanêlê ghere a phothê nrambô e sêlê vhosêlê vbe gho fana ne molabô. Ghomme le da khêswa ke dehlahla de di kgolo. Ndje lokhwa le phêlele ba da le odlolla. Ba le vundla e khathi gha bo, ne Madoda la ba fanele gho lwa nawo. Nrambô le e fanêle gho embêlwa ke nhlavhathene ke botlhale ne nthlôkômêlô e kgolo. Ndje lokhwa le embêlwe, ndje setha se da lawolwa gho ya rumuka selende lesô. Lokhwa setshaba lêsô se ba lorhanesa, ba da bhalerha ba bêrhanesê e khabô bona, rhe ba enkgele nrambô, bha da wade g rhore ndja e da boya ne nyama yayô.

Ba da balaha rho ka sekgengê rhore detha da bo, nado de de de enkge nrambô. Lokhwa ba enkge nramba ba sêlê ba nkhathe nrambo le e ganga rho sugha eMavhonôlô rho figha.

e-Tshwane. Ndje ghe banye be nrambo ba da boya ke bosoro ne mandla e gho sabisa. Ba da rakelisa manaba a bô ba ênda ba ba bolala ke mokgwa we gho sabisa. Ba wade ghahle gore e dare ba ka tshe ba fighe enrambone e dehlahla, ba da be ba sele ba denewe. Nghore nramba e ba kgedje mongô lokhwa ba e ênka ndje nghore lokhwa ba ya gho le ênka ghambe-ghambe, ndje ba ya gho ba bolala go dlolisisa na lokhwa ba ba bolala e makgewalone. Nrambo le e kheswa ke dehlahla bo mayime, e bodetha a de bonwe. Ndje ghe, banru la ba bolalwe ke mokgwa o mo ndjalo, gho da ufunwa Badenda na la ba ba wadeghwagho e-selena lesô.

Lokhwa badenda ne bahlonepheghi ba fumanwe ba du seghwa detho de modemba wabo, le de de na ne mosebendi o mokgolo e monrune detho ledi ba ya gho yenda: Dembenko, ne dehlahla de gho kgena, gho sogha khôna laphe selende lesô, a se sa na gho hlwa se sa hlola setshaba lesa se se dêghê dethatha. Nghore na de dekokodjanyana de vhanele ghere de de de wande ghere sechaba sa bokete se bokhale. Ke banka le ghere dona dinyama leda da bo papamokegolo wabo de sa

3. enda dembeko ne mekgayo ye naaga leyo Ndje denyanka ke nankô leyô de da kgewala gho somaêla bokhale be dekgose ne gho bonesa dekgose ne sechaba ghore de de f~~x~~ fundile akgolo ke mandla.

Dendaba de gho lwa III

Nda somaêla dentwa da banru be se khethu da ghadê. Sechaba sa se Molelane le se se uhodeghogho ghahlê ghoban selend se Mandebele dedogholwana da "Maduda". Lokhwa e muhanêlô nkabe ba ro bidwa Maduda. Se vha gore sechaba lese; lokhwa banru ba ghade ba sa hlophewa mamba ghoba mazula. Sônha se be se ka hlopheghe ke banka le gho hlaghanepha ghe denyanka da so. E be e se mehlene ye mposô ya Mamokêbe, lokhwa mekgwa le kemonko e kgwala, se vha ghore banru ba be ba de-pshina ba hlala ke gho de keedla. Mokgwa ko o phelô o be o enda ghore sechaba lesi ghore se de ke e bankeni se manaba ne nthlorishêgo e konka-kanka leyo ye mambono? Mokgwa nankgo.

- Mbênko e be e khôna, e le mbenko e nyoghale e bitwa ke ledinyo la Ne-moghashwa ne-Molampo. Mbênko le e bê e hlônywê nkhathe ghe
4. mogobe wa se modlapodî Makwamedjane. Ke banka le mbenko le, se vha ghore lokwa mambono a da, a be a vhumana ghore gho enkga lepelle e no ba maande gha phêla. Ndje ghe, mambono a nampe a vhumane bokhuni gho figha ne gho kêna nkhatî ghe bodiba be gho sabisa. Ke mokgwa lo, ne ndlela le, Banru ba se-madlane ba be ba ka hlophewi mazula. Menkane mehlôlô le, ke monka ba e boneswe denyanka de d ba ba ndima. Basanyana ba be ba khôna be gho khaya mekgayo leyô e gho vumbêla manaabo, basanyana labô ba bidwa bovhiri. Ba kidjima ne melwane ba enda ba re: "Vhiri! Vhiri! Vhiri! ke banka lelô ba be ba bidwa Bovhiri.

5. "Dendaba de gho phampana: Mdedlane Leduba" Ledwaba e mehleni ya mpele, e be e le lendêbêle la se Moledlane. Ke nanko ye leboya le mode vha se Mosade, mode vha se mosade vha ghadwaba o be o laphô. Se va ghore ba gha-dwaba e be e le banru be bokhale engho a ba kênkê. Bokasekênkê ba khe e be e nghore o soghe e khabô e maune a lwelê na be khabô. Ndje wa mêma ba se-moledlane ghore bo de ba mo thusê lapho e ndweni leyô. Ndje ke ghore ba se-Moledlane

e be e Machalanka, bare gho dwaba, "A reye se yo yakha e khethu," dje wa vumêla ke banka le gho balêgha be khabô lokhwa ba mo hlolele. Dwaba o re a bonesa bokhale ba khê ke mokgwa lo, o dlabago. E be e re lokhwa ba phumele ba ye e lesoloni, la gho bolola Denkonyama, Madoda a khe a be a re nkononyama "Nkatzi". Se va ghore ba be ba phatha nkonyama ke, dendêbê, moseela, melêndê na ke masiba, e sa ro phela. Ba ye nayo e mošade, ba se-Moledlane, lokhwa ba bôna ghoba mokgwa lo, o da phumêla e mpele na se mpedlana gho ba gha dwaba, ba kgwala gho ba hloya e re lokhwa ba ye e lesoloni, lokhwa ba ye e dengkonyameni ghoba e denyamadaneni de de nye ba khampele

6. lapha ba wadegho ghore ba gha dwaba ba ye khôna. Lokhwa ba va ghore ba phethe nkonyama ghoba nkwe, ba da kidjimêla ghi bo ba bethê ke denronko, Isinda k na ke mekgondo ba be ba ba hlaaba, enghore ba ba soghêlese sebanda le se ba se phethêgho. Ba gha dwaba ba nampa ba bôna ghoba ba se-Moledlane khampa ba de lonkesêle gho lwa. Se va ghore e re ke lanka le lenye lokhwa madoda a gha dwaba a phethe nkonyama. A bôna ba se-Moledlane ba da ke mešudjo. Nabo, ba re, "Aowa khona" ya nampa ya ba ndwa, ba se-Moledlane lokhwa ba bo ghore palelê ba balêha. Mokgwa o hlaghe gha mpele gho isa e bothathani lokhwa ba se-Moledlane ba bôna ghoba de a loma, ba logha maonô. Ghwathwe, "Ledwaba na Moledlane ba vhanele gho ya e le soloni lle e mothodjaneni. E re lokhwa ba khona ba re lena Mandêbêlê a gha dwaba, "Bethane mekgôndô phase le ye lle e khathe, ghe sethokgwa le yo locha nkgosi.

7. Ghore lokhwa ghosêlê gho ndjalo, ba se-Moledlane ba phatha denhlôghô le da da gha dwaba ba de bulala. Be gho sala ba baleghêla e khaya, nkgosi yabô lokhwa e bo laphô ya thoma Modenda wayo lle gho Sekhukhuni gho mmoda kalapha be Moledlane ba bolale banrwana ba khe ke setlhogo. Nkgosi ya Bapedi lokhwa e va ledô ke moka, ya phollisa nhlogho, ware "gho lunkile labô be Moledlane nda bônana nabô." O re wa khohlanesa ba se-Moledlane ke gho dlollisa monyagha monyê, e re ke mova gha lapho Sekhukhuni wa mema detha da khe, na da se ngankô, ghogha bo: Molempo nabo dikhale ware ghibo, "Se yo bulala ba se Moledlane." wa ba wa ba buda ne mabanka. Na ba se-Moledlane ba re ba bidwa ghore ke moka ba ye hlankana e-sekakakeni

- gho tude na se-Polonkwane bare gho ne nkganka dje Sekhukhuni wa e vhuna. Ndje e vhanele ghore e phathêlwe nkgosi. E re lokhwa ba
8. sele ba vhighhe kho'naphô, ~~ma~~ mokhomaana wa djama, a re: Ledwaba a boêle ke nganko a nenêwa. Ba gha dwaba ba re ba thogha a kgolo ke mandla, ba khumpula ghore mohla-monye ba vhuna gho ba bolala dje ke mohlani lokhwa ba ba bulala e mothodjaneni, ba re ba khuphiwa ke bohlonko ghoba se-Moledlane. E re lokhwa ba gha dwaba ba hledike nganko, mokgolokwane wa vaghala, detha da kgomarela ba se-Moledlane da ba bulala vhuthe ke sethogo. Nkgosi Sello I wa balegha wa ya khaya, ke ghore o be a na ne lebilo le gho sabisa. Aowa naye a ka thushi nro, ke ghore Sekhukhuni o be a beghe ba gha Maja lle e sephandeni se nyônyane, lapha e sephandeni lesi a gho ka phadlalale ndlela e denyalô. Na ne mohla e khôna lapha e nrabeni ya se Madume. Ke bohlabalanka ba yo. Khôn'aphô o re wa
9. vhumana madoda a gha Maja, wa khompêla mande ba mo pha, o re lokhwa a sêêla, monru wa mo hlaba ke mokgondo ba nampa ba mulala ba sosa nhlôghô ba ya gho benesa Sekhukhuni e detheni. Se vha Sello ghore o be a na ne dekgomo de lekgolo (100) de mohlôphe de gho hlonka mmala u šili. Kgosî ya-Mbahlele e be e monkone a kgosî Sello ba bodaana dephiri ke monka. Se va ghore kuye Mbahlele ke nyama lo a ye lle e mogoto, e morakeni wa se-Moledlane. Gho ya gho dega dekgomo ledo e nrenkeni ye baluse. Nnaga ya se mogoto ke nanko leo, gho be gho ka na modii. E ro ba e morakeni lapha gho dlagho dekgomo da se-mosade. Bagha dwaba ba nampa ba bôna ghore nkgosi e ka se sa ba khôna ghibo na ba se-Moledlane, ba nampa ba thutha ba ya e khabo bôna e-Maune.
10. "Da bagha Dwaba, e Maune". Se va ghore ba gha dwaba ba re lokhwa ba sele ba soghe e Moledlane, ba kgwala gho kgena, ba yakha mudî o mokgolo lle e denrobeni da se bohlabalanka be Maune, khônalapho ba yanda akguhi ba buswa dekgosi de mandla de bokhale.
- Mothetheya mo-dala kgosi e be e mokhomaana o mokgolo wa se-Maune a le setlhogo a be a ne maanô. Se va ghore lapho e-Mposoni ya Dwaba, mothetheya, o be a ka na setho, o be a dla na ba se mosadê, be ndlo ya se bokhoseni. Ke banka lelo ~~ma~~ o be bônwa e

- kgosi. A bidwa Mothetheya-modala-kgosi, sevhane sa khe, e ku mokgondo, ke ba masegha-molomô. Ndôda e nye e bokhale ba re ku Selekanyane wa da wa denkwêrô, a na ne o monye e ko Masia-Vhêla ke mova gha laphô ba bidwa mokgodo. Lo mokgondo o mokgolo o be a re lokhwa a ye masoloni e gho doma, a phele a da ne denkgomo a
11. de thompe lle e banrune ba ghude, nkgosi e mmodese, "e re, na wêna mokgondo dekgomo o deghe phe?" Lokhwa a tšhandola a re: "A! Makgandlana se'ro a thosa, thosa a nampe a baleghe se deghe dekgomo." Ke banka lêlô wa nampa wa bidwa "Sethosa". Na ne mohla nsechaba se se kgolo sa gha sethosa e no ba e nghore ba phadlalêlê a kgolo. Ke ka laphô ba de retha ka nendwa ba re:

"Mothethea

Modala-kgosi

Ke Sethosa sa-Masendlwa

Mandi-Maana

a-gha-na-Mokgondô."

Se va ghore ba're ba deghe movhade we nkgosi, ba phuma mo deghe e marundeng. E re lokhwa nkgosi, e vhlile wa busa Mandêbêlê a gha dwaba.

12. E re ke monyagha o monyê mokgomana wa se-Marondeni wa ya khôna gho bôna madoda ne Movhumaghade lle gha dwaba, wa hlala laphô sebankanyaana, e be e re lokhwa dekgomo de kêna enrampama a bôna dendaba de gho mankade akgolo. Dekgomo de a be de ka valelwe, de be de beghêlwa lešabana le mosun'kwane lapha e sankonî, gho be gho na nkgonde le e be e losa sebaya ledinyo e ku: "Phuti ka duma" Nkgomo le e be e seêla boyalwa dje ke monru. Ba be ba e thêlêla nkhathe ghe nkgo e kgulu e sêlêla ghi yo ghu-sasa, na se nrampama. Ndoda ya se marondeni lokhwa a bôna ndaba le, wa mankala a kgulu, wa bodesa ghore na e endwe ke mokgwa o mondjane. Ndje wa ka vhumane ndlela ya yô. E re lokhwa monye we le endo a vhigha e khaya wa boda nkgosi ya khe le se a se bone, e Maune. Yena lokhwa a va ledô, wa laela Legadimane ndoda e nye e bokhale gho madoda a ke moka ghore a yo deghe nkgomo leyo. Wa nampa wa sogha
13. kgobokanesa madoda a khe, e mekgondo ba sogha ba ya e-Maune, ba

bodwa ghore ba vhanele gho lwa ne Mandébélé lokhwa a gaana ne nkgomo yegho. Seela boyalwa ke nkgoni. E re ghosihlwa lélé ba kene kalo, ba thóbala ghudude ne mode wa se-mosade.sebankanyana nao. Se va ghore e re ke meso ndoda e nye ya gha dwaba e be e pheleghedela mbiri lle e nrabení wa bóna e nghore e a gaana, a phéla a e redebudja ke madinyo a yo a re:

O rene! balegha maaša

Mothaghathi a bonwe

ke-mmahlo.

Morwa Nne-dópelé

Na yo ya phela e gaana gho khampa. Nae wa kgwala ghuthugha mokgwa wa yo, wa pēghēlela e mpele wa bóna mekgondó e phadema nkhathe ghe boyane bo bokgulu. Wa nampa wa baleghela e khaya, wa boda banru bokge leso a se bonelegho. Impa ghwa ka tlhage nro,  
14. yare ke mova ghe malankanye ana a ka se kēnkē a vhigha Maghadimane. ndweni Muhlawe-gho-dla-peghane.

Ba pethana ne madoda a se mosade, gha-phéla yare lokhwa lanka le hlaba, ba kēna nkhanthe ghe nkgondla.

Banru kemoka ba phelele gho sele movhumaghade a nendwa. Ba re gho ye, "E phe boyalwa se bōne lokhwa e seela, wa e pha a phéla a e redebudja ke madinjo a yó, a mahhle.

Movhumaghade wa re ghibo "nthumpane se khampeni, banru laba ba dagho ba vutha mello. Ba da le visa bohlonko e bankeni se dedompo ledade ka phandle." Ba re gho ye, gha gho monru lapha, se ba kgedjele.

15. "Gho lonkile" gho somašela movhumaghade, e re lokhwa llanka le khwēla gho ka sekēnkē (8 a.m.) a kēna magagane a gho lonywa densighidi. Ke monka bathe u mosade o dla sevhuba, sethusa se masendlwa, lendimana la gha na mokgondo.

A phéla a dala lle na lle e mpele gha bo, se va ghore ne nkhathe ghe nkgondla gho kēnē bōna e mpele ghe mandimana, ke monka. Nkgosana yabo e be e ko Dloko-dloko a dífala. Se va ghore o be a vhana ne monru we gho gapha, se va ghore ure wa kuka monru ke maphahla wa mo phōsēla e-dulu, wa re lokhwa a wēla e phase wa

bulalwa ke setlhogo. Se vha ghere ba re ba lwa ne magadimane ba wa kegedja ke mokgwa we gho sabisa, yêna ka nendwa Legadimeane o be a dlolêlê e-mpele ne madôda a manye a khe gho yo vhuna banru ba banye la ba a be a vhuna gho ba bulala se va ghere ure wa ye khandêlwa.

16. Lokhwa a vhigha a vhumana gho chelê dekgone gho sêlê molôtha, ware gho vhigha wa hlaba monru ke mokgondô, wa ba a phuma mathumpô. Ya bampana gho vhigha legadimaa a bôna gho ba madôda a khê a phêla wa nampa balegha a pêghanesê e-Moledje, ne Masoghana a manye la a se le gho. Be Moledje x na bo, ba bulala ba sê a denewe. Se va ghere ndôda e nye ye magadimaane e re ya re gho bona ghuba ndwa e bephelê wa wêla phase ka boomo ghere ba re u vhile, u re lokhwa a vhigha kgosana ye Mandebele ne madoda akhe wa vhumana e nghore u de ampêšê ke mathompo e monru weghu vha a khumpula ghure ba dare u vhile.

Ke moka ba re: "O ka vhiilo." Dudughane monru lo u vhile." Gho somaêla Dloko-dloko, ke ghure ba be ba malegha, madôda a dlolêla e-mpele. Yewa sala nae, wa re ghu ye vugha u balêghêle e khenuke botlhale, ghere banru laba ba ka ghu boni ba swe ba ghu bulalê.

17. Ba re lokhwa ba vhigha e khabo bona, ba de chandula denyamadana, ba baleghane gho ya nkaya gha bo; ba balegha ghere nkgosi yabo Sekhukhuni u da ba bulala.

Nnonwane.

Gho khe wa ba ne denyona de mpele (2). E nye e ko segôgôbane. E nye e ko Lenong. De ã be de beghe e sehlahleni senye, de be de thandana a kgulu. Ndje denyonyane le dí, de be de nane banrwa. Nro e gho senkisa e be e nghore banrwa be segôgôbane ba be ba bephe a kgulu.

Be lenyone e be e mba ba hle, nyonyane e banruane a be ghu bepha ya khumpula ghu utswa banrwana be lenyoni, ke lanka le lenye lokhwa de ye gho duma, segôgôbane sa buela e khaya sa utswa banrwa ba ba nhle sa balehela ghude. Se re lokhwa se vhigha e modene we

18. nkgosi e enye, banru ke monka ba re se do meghe nkgosi ke ghere banrwana bakhe mba bahle. Lenyoni la re ghu figha e khaya la

vhumana banrwana ba ka sie kho. La hlankana ne batlhankana be dekgomo, la kgwala ghure:

"Hlabêla" "E lena Balesanyana  
 Kudenu Kudenu-de-nu,  
 a le ka bone leka  
 boni lekhwêbase  
 Kudenu Kudenu-denu?  
 U deghe tshetlhane  
 Yame kudenu-kudenu-denu  
 U sughele bodima bakhe  
 Kudenu-kudenu-denu."

Ba re ghu lenyoni se mmonne lapha e mundune lowa, la sugha la hlankana ne Banrwadana, la hlabêla re:

E leha Banrwadanyana  
 Kudenu Kudenu-denu  
 A le ka bone  
 Lekhwêbase Kudenu  
 Kudenu Kudenu-denu  
 O deghe de tshêtlhana  
 dame Kudenu Kudenu-denu  
 U sughele budima khe,  
 Kudenu Kudenu-denu.

Ba re ghu lenyoni se mmone lapha - lokhwa ure wa kidjima  
 19. u da mo vhumana. Wa re khampa a hlankana ne banru, lokhwa lenyoni le ba bodesa. Ba ro re khôna djendje a da monna.

Wa ba wa vhigha e modene a vhumana madôda e nkgondleni a re:

"E lena madôda  
 a le ka boni lekhwêbase  
 Kudenu kudenu-denu  
 U deghe tshêtlhane  
 da me kudenu kudenu-denu  
 U sughele budima bakhe  
 Kudenu Kudenu-denu."

Ba re "U ka llapho nkaya u hledi nenkgosi."

Lokhwa a vhigha, nkgosi ya mankala a kulu lokhwa e va ghore ndoda lleyo e utswe Banrwana ba lenyoni. Ndje ba nampa ba kgotha segôgôbane. Gho sugha llakalêlô, lenyoni ya nampa ya ba nkgosi. Gho vhigha na ne mohla.

20.

"Ghu bina dekgôlô"

Lapha e Moledlane ghu binwa dekgôlô, empa lokhwa ba sêle ba hlankene kemoka gha bo phephetha e dekgôlô ke monka ba phalwa mba gha mogodlane. Modî wa gha gha mogodlane o a nyadegha ghu medi ya se-Moledlane kemonka lokhwa ba sele ba sele ba bina o ka se kene. Na kho lokhwa ure wa ba bona u ka se be u thandê ghu sugha ke-banka le ghore ba kgomarêlana ne nkoša ya bo ba khe ba sugha ba ya lle e mošade ghu yo bina khôna. Banru ba dala nkundla ya se-Mošade, ba khumpola ghure ba ghamogodlane ba da hlolwa. Dekgolo ledô de be de binwa lapho e be e nde di nyendi, phela enghure nko ša ya gha Mogôdlane. Sa bôna banru be gho wade ghu phosa melende dje ka lokhwa nke ba phosa denyao e nka se čabo. Monrwadana a re ghu betha mothumpa, o be o bone nke o ča sa khaugha mekgônô a re k ghu u be a betha, a khômpê lesughana e lenye le ghu khôna ghu bina,

21. ke seandla, khôna lapho aai! U ča vhumana morola e masughana a kêne phase ghu ka na sebanka. U bône lesugha le ledja nkgolc na lokwa le e nkgelê e dula. Ua vhuna bavhade ba re ghu ledja mekgolonkwane e re lokhwa llanka le se dula ~~fixxx~~ (12 a.m.) ba bidwa ba yo čla denyama de dekgomo, de mpude, ne de-mvu.

Sa čla denyama ne dedudu, e re ghu ba ba čle, ba hlampa yo bina ghu vhigha llanka le sobêla.

Na lokhwa ghu be ghu ndjalo sa čla va ghutwe, Mogodlane u ba hlolêlê ke monka, na khôna djendje lokhwa o ure wa vhigha e Moledlane, wa bodesa ghure be ghu wa de dekgôlô mba phi? Ba da ghu buda ghore mbe Moledlane ba gha Mogodlane. Mogôdlo maripa lesêlô, majalodi a-Mmamologadi.

ENDS. 528